

Trisdešimtieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2018 m. spalio 12 d.

Nr. 38 (1300)

Atsisveikinome su Adolfu Ramanausku-Vanagu

Praėjusį savaitgalį iškilmingai atsisveikinome su Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos pirmininku ir Ginkluotų pajėgų vadu, vienu didžiausių Lietuvos ginkluotojo pasipriešinimo simbolių Adolfu Ramanausku-Vanagu.

Partizanų vadas

Amerikoje gimęs A. Ramanauskas-Vanagas partizanu tapo 1945 metų balandžio 25 dieną. Iš pradžių jis vadavavo Nemunaičių apylinkės partizanų būriui, vėliau – Dzūkų grupės Merkinės batalionui, Dainavos apygardai, o po trejų metų buvo išrinktas Pietų Lietuvos partizanų srities vadu. A. Ramanauskas-Vanagas kartu su kitais septyniais partizanų vadais 1949 vasario 16 dieną pasirašė Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaraciją. Šiuo dokumentu Lietuvos laisvės kovos sajūdis paskelbė, kad prisima atsakomybę vadovauti nepriklausomos bei demokratinės Lietuvos valstybės atkūrimui. Atkūrus nepriklausomybę LR Seimas įstatymu pripažino Deklaraciją Lietuvos valstybės testinumui itin reikšmingu teisės aktu.

Nuo 1951 metų, susirgus tuometiniam Lietuvos partizanų vadui Jonui Žemaičiui, A. Ramanauskas-Vanagas tapo Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos pirmininku ir Ginkluotų pajėgų vadu. 1956 metų spalio 12 dieną buvo sulaikytas. Metus žauriai kankintam A. Ramanauskui-Vanagui 1957 metų lapkričio 29 dieną buvo įvykdyta mirties bausmė. Jo žmona partizanė B. Mažeikaitė-Ramanauskienė okupantų teismo nuteista 8 metus kalėti lageriuose.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, A. Ramanausko-Vanago nuopelnai buvo įvertinti. 1997 metais jam suteiktas Kario savanorio statusas, 1998 metais – dimisijos brigados generolo laipsnis. Taip pat buvo įteisinti Lietuvos partizanų aukščiausiosios vadovybės apdovanojimai – 2-ojo ir 1-ojo laipsnio Laisvės ko-

vos kryžiai su kardais: 1998 metais su teiktas Vyčio Kryžiaus 2-ojo laipsnio ordinis (Komandoro didysis kryžius), o 1999 metais – Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinis (Didysis kryžius).

Lietuvos Respublikos Seimas 2018 metus yra paskelbęs brg. gen Adolfo Ramanausko-Vanago metais.

Ilgai trukusios paieškos

Po sušaudymo nebuvo rasta jokių žinių apie A. Ramanausko-Vanago palaikus. Vienintelis apie legendinio mūsų šalies partizano mirtį bylojantis dokumentas – tai 1957 metais surašytas mirties įvykdymo nuosprendis, kuriame parašyta, kad „kūnas atiduotas į žemę“. Iki akimirkos, kol buvo rasti A. Ramanausko-Vanago palaikai, buvo atlanka 20 tyrimų, o laidojimo vietę ieškota ne tik Vilniuje, bet ir aplinkinėse vietovėse.

Daugiau kaip po 60 metų trukusių paieškų A. Ramanausko-Vanago palaikai šių metų vasarą buvo surasti sostinės Našlaičių kapinėse Antakalnyje. Kapavietę atrado Vilniaus universiteto mokslininkai bei Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro atstovai. Palaikų autentiškumas nustatytas atlikus teismo antropologinę analizę, kaukolés ir asmens fotografijų sugretinimus bei DNR tyrimus.

Atsisveikinimo iškilmės

Vilniaus universiteto Šv. Jonų bažnyčioje, kur visuomenė galėjo atsisveikinti su A. Ramanausku-Vanagu, apsilankiusi Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė pabrėžė, kad Lietuva laidoja savo didvyri – žmogų, kuriam žodžiai Laisvė ir Valstybė buvo svarbiai už visą pasaulį. Pasak Prezidentės, A. Ramanauskas-Vanagas – geriausias įrodymas, kad ir vienas žmogus galiapti visos tautos laisvės simboliu, todėl jo kapavietės atradimas – ypač brangi dovana Lietuvai. Opo 6 dešimtmeciu aistrastu Lietuvos partizanų vado palaikų iš-

kilmingas perlaidojimas – dar viena galimybė visam pasaulei parodyti, kad niekam neleisime šmeižti ir juodinti savo šalies didvyrių atminimo.

A. Ramanausko-Vanago palaikai palaidoti Vilniaus Antakalnio kapinėse. Laidotuvų iškilmėse dalyvavęs krašto apsaugos ministras Raimundas Karoblis sakė: „Šiandieną atsisveikinome su vienu žymiausiu Lietuvos kariuomenės vadu – brigados generolu Adolfu Ramanausku-Vanagu, kuris net ir totalinės šalies okupacijos sąlygomis kovojo už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę iki pat sunaikinimo. Naujajai Lietuvos kariuoninkijos kartai, kariams, generolas Vanagas yra pavyzdys, įkvepiantis pasiaukojamai ginti Tėvynę.“

„Už mūsų dabartinį gyvenimą, už

Lietuvos valstybės ir kiekvieno mūsų laisvę yra sumokėta labai brangiai – tai tūkstančių partizanų tikėjimas laisvės idealais ir paaukota gyvybė. Pamastykime apie tai dažniau, galbūt bus mažiau pykčio ir nusivylimų, beprasmių ambicijų, nepasitenkinimo ir savanau-diskų paskatų. Lietuvos kariuomenė savo šaknims ir dvasia remiasi į Lietuvos laisvės kovotojus. Mūsų pareiga ruoštis didžiausiems išbandymams, jei reikės. Mes turime labai kilnius ir garbingus ištikimybės Lietuvos valstybei pavyzdžius“, – kalbėjo Lietuvos kariuomenės vadas generolas leitenantas Jonas Vytautas Žukas.

„Tremtinio“ inf.
Alfredo Pliadžio ir Rasos Duobaitės-Bumbulienės nuotraukos

LPKTS valdybos posėdis

Spalio 5 dieną LPKTS buveinėje posėdžiau Lietuvos politinių kalinių ir tremtiniių sajungos valdyba.

Svarbiausius darbus apžvelgė LPKTS pirmininkas dr. Gvidas Rutkauskas. Jis kalbėjo apie Seime svarstomą siūlymą Laisvės kovų komisiją sujungti su Istorinės atminties komisija, nes esą dubliuoja jų funkcijos. Tačiau Laisvės kovų komisija dirba su klausimais, susijusiais su konkrečiu laikotarpiu (1939–1993) ir su konkrečiomis politinių kalinių, partizanų, tremtiniių problemomis – pensijomis, statuso suteikimu, socialinėmis garantijomis ir pan. Istorinės atminties komisija rengia atmintinų metų ir kitų minė-

jumų programų metmenis ir koordinuoja jų įgyvendinimą. Šią komisiją veikla nesidubliuoja. Nesenai Seimo narė R. Morkūnaitė-Mikulėnienė Seime suorganizavo spaudos konferenciją, kurioje dalyvavo LPKTS pirmininkas G. Rutkauskas ir valdybos pirmininkė R. Duobaitė-Bumbulienė, pasiskakę prieš komisiją sujungimą.

Valdyba nutarė raštu kreiptis į LR Seimo pirmininką ir valdybą ir išreikšti nepritariamą šių komisijų jungimui.

LPKTS pirmininkas taip pat informavo apie valdančiųjų iniciatyvą svarstyti LGGRTC darbą dėl KGB dokumentų viešinimo, vykdyti LGGRTC reorganizaciją.

Valdybos nariai nusprendė LGGRTC reorganizacijai nepritarti.

Valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė pasidžiaugė, kad Zanavykų apygardoje laimėjo rinkimus į LR Seimą šakietė Irena Haase, TS-LKD Politinių kalinių ir tremtiniių frakcijos narė, tad istorinės atminties klausimai tikrai nebus pamiršti.

Dėl Laisvės alėjos rekonstrukcijos padarytos žalos LPKTS pastatui kreipiasi į miesto savivaldybę. Draudimas išmokėjo tris tūkstančius eurų padarytai žalai atlyginti, lėšas planuoja pamaudoti užlietu patalpų remontui.

R. Duobaitė-Bumbulienė pasidžiaugė puikiai surengtu žygiu Tauro

apygardos partizanų takais. Numatyta žygis Algimanto apygardos partizanų takais neįvyks, nes Kupiškio filialas negali jo suorganizuoti.

Aptartas pasiruošimas LPKTS 30-mečio šventei, renginio programas detališkai, svečių sąrašas. Šia proga bus išleista LPKTS Garbės pirmininko dr. Povilo Jakučionio paruošta knygutė „LPKTS kūrėjai“, lipdukai su užrašu „LPKTS – 30“.

Nutarta LPKTS žymeniu „Už nuopelnus Lietuvai“ apdovanoti aktyviausius Jurbarko filialo narius.

Kitas valdybos posėdis vyks lapkričio 10 dieną 10 valandą Kaune.

„Tremtinio“ inf.

Adolfo Ramanausko-Vanago kova už mylimą žmoną, dukterį ir Lietuvą

Dr. Arvydo ANUŠAUSKO kalba, pasakyta Vilniaus Šv. Jonų bažnyčioje, Adolfo Ramanausko-Vanago atminimui

Save jie vadino laisvės kovotojais. Jie buvo atviri, tiesiai sakydavo, ką galvoja, ir darydavo tai, ką reikėjo daryti karo su okupantu sąlygomis. Jie neapsimetinėjo. Jie buvo savimi – negalėjo susitaikyti su neteisybė, diktatūra, pažeminimui, nepriimtino gyvenimo būdo primetimu, kankinimais ir žudynėmis. Juos rėmė tokie pat žmonės kaip ir jie. Žinantis, ką reiškia ginti Tėvynę.

Sovietinis saugumas kiekvieną nesumitār nesunaikintą partizaną, jau nekalbant apie vadus, laikė priešais. Kiekvienas nepasidavęs partizanas buvo kovotojas – su ginklu ar be jo. Kiekvienas suimtas pasipriešinimo kovotojas turėjo atlaikytinės tardymus. Reikėjo atlaikyti ir bandymus kompromituoti, primesti nebūtas kaltes, atsiplirti melui.

Adolfas Ramanauskas-Vanagas dar iki dvikovos su KGB ir sulaikymo buvo tapęs legendine asmenybe. Jam surasti MGB pasitelkė šimtus čekistų, dešimtis savo agentų ir net kvietusi patį pasiduoti. Mirus Stalinui, stalinistai niekur nedingo. Jie buvo įdarbinti KGB, toliau ėjo aukštasis pareigas komunistinėje valstybėje, turėdamis okupantų deleguotą valdžią, norėjo pažeminti ir paniekinėti kiekvieną jiems besipriešinusį. Partizanai nebuvę superherojai.

Sunku būtų istoriko žvilgsniu persraustyti visą laisvės kovos istoriją su tokiomis emocijomis, kokias savo 1950–1955 metais rašytuose prisiminimuose apie kovą ir žuvusius draugus išliejo A. Ramanauskas-Vanagams. Tačiau dabar dar galima pasakyti, kad ir Birutės Mažeikaitės-Ramanauskienės istorija, taip pat yra neatskiriamai Vanago istorijos neatskiriamai dalis. Jie buvo dviese. Kartu kovojo. Jie buvo šeima. Jie kartu tylojimui saugojo savo dukrą nuo KGB.

Tad A. Ramanausko-Vanago istorija duoda ne vien atsakymus į klausimus: kas atsitiko su juo ir jo žmona po sulaikymo ir kokių veiksmų jie ēmėsi būdami įkalinti, kodėl B. Ramanauskienė tardymuose 40 dienų nepratarė nė žodžio, kaip ir kada surado jų dukrą, kaip Vanagas vedė savo asmeninę dvikovą su KGB, kokius melagingus gandus platino vienas A. Ramanausko kankinimo dalyvių. Istorinės tyrimas nėra paprastas pasivaikščiojimas po istorinius dokumentus... Gilinantis į Vanago istoriją, skleidžiasi pasakojimas apie žmogų, kuris jautė ne tik savo, bet ir kitų skausmą, kuris, kaip ir kiekvienas kitas, yra iš kūno ir kraujo, su jausmėmis ir emocijomis, su nevilties akimirkis ir klystantis. Tai pasakojimas apie žmogų, kuris, pasitikdamas iš anksto žinomą lemtį, iki paskutinės akimirkos savais būdais kovojo už tai, kas jam buvo svarbiausia, – mylimos žmonos ir dukros ateitį. Ir Lietuvą.

„Mokiau kitus ir pats mokiausi“, – parašė savo autobiografijoje Adolfas Ramanauskas. 1918 metų kovo 6 dieną gimės Niu Briteno mieste, tik trejus metus gyveno Amerikoje. Tėvas ten dirbo paprastu darbininku, ir buvo atkalbinėjamas nuo grįzimo į Lietuvą. Važiavo dėl savo ligotų tėvų. Tokioje šeimoje augės žinojo nepritekliai, anksti palaidojo mamą, o vėliau okupantai Sibire nužudė ir tėvą.

Tačiau jis norėjo būti mokytoju. Į Klaipėdos pedagoginių institutų įstojo ne pačiu tinkamiausiu laiku. Klaipėdoje veikusios Vokietijos palaikomos vietinių nacistų organizacijos vėl kėlė galvas. Pats A. Ramanauskas apie tą metą parašė: „Čia mokymosi sąlygos buvo dar blogesnės, nes vokiečiai engė lietuvius ir norėjo užimti Klaipėdos kraštą. Čia taip pat ēmiau pamokas – mokiau kitus ir pats mokiausi iki tol, kol vokiečiai užėmė Klaipėdos kraštą.“

1939 metų birželį baigės institutą, pagal egzistavusią tvarką tų pačių metų liepos 6 dieną A. Ramanauskas buvo pašauktas į Lietuvos kariuomenę ir įstojo į karo mokyklos aspirantų XV laidą. 1940 metų rudenį jaunesnysis leitenantas A. Ramanauskas buvo demobilizuotas į atsargą... Tačiau taip buvo

skelbiama oficialiai. Iš tikrujų, okupantams likviduojant Lietuvos kariuomenę, karo mokykla perkelta į Vilnių. Joje aspirantų ruošimas apskritai nebuvo numatytas, todėl 1940 metų spalio 2 dieną buvo išleista paskutinė XV jų laida. Tarp 284 aspirantų buvo ir A. Ramanauskas. Baigiantis iškilmingai ceremonijai, kurios metu jiems turėjo būti suteikti karininkų laipsniai, visa salė atsistojo ir sugiedojo giesmes „Lietuviai esame mes gime“, „Marija, Marija“ bei Lietuvos himną. Po šitojiems buvo išduotos tik pažymos rusų kalba, kad baigė Karo mokyklą. Mažas okupantų kerštas už pademonstruotą patriotizmą.

1945 metų balandžio pabaigoje pasitraukės į ginkluotojo pasipriešinimo gretas A. Ramanauskas pasirinko Vanago slapyvardį. Nuo šiol su juo buvo atpažistamas ir juo naudojosi iki pat kovos už okupantais pabaigos. Būdamas parengtu karo mokyklos auklėtinu, net kaip jauunesnysis leitenantas jis buvo nepaprastai vertingas pogrindžiui. Nuo prievartinės mobilizacijos besislapstantys jau nuolai, jungdamiesi į pasipriešinimo dalinius, dažniausiai turėjo menką karijparengimą, tad kiekvienas karinius pagrindus turintis vadas buvo labai vertinamas. Vanagas, išrinktas Nemunaičio apylinkėse veikiančio būrio vadu, pradėjo būrių vienijimo darbą.

Kuopa greitai išaugo iki bataliono. A. Ramanauskas-Vanagams tapo Merkinė rinktinės vadu. Vanago pagrindinė užduotis buvo paversti partizanų dalinius koviniais vienetais, kurie laikytuvių vienodo drausmės statuto, organizacinių nurodymų. Taip buvo galima išvengti nuostolių dėl prastesnio apmokojo ar išdavysčių.

Pogrindžio karines pajėgas ne tik telkė, bet ir ruošė galimai mobilizacijai. Buvo dideli išsivadavimo lūkesčiai, viliančios, kad pasikartos 1918–1919 metų situacija ir bus galima atkovoti nepriklausomybę. Pats Vanagams reguliariai susitikdavo su sau pavaldžiais vadais, lankydavo dalinius, stengėsi užsistikrinti negincijamą autoritetą tarp pasipriešinimo dalyvių. Nors šiaip buvo linksmas ir partizaninėje spaudoje spausdindavo įvairius juokelius, kaip vadas buvo griežtas, ypač daug dėmesio skyrė ko-

votojų drausmei, tiksliam drausmės nuostatų taikymui, net ir MGB vykdomo beatodairiško teroro sąlygomis.

Sužinojės apie įtartinas aplinkybes vykdant karo lauko teismų nuosprendžius, reikalavo raportų ir paaškinimų. 1947 metų rugsėjo 24–25 dieną vykusiam Dainavos apygardos vadų sąskrydyje išrinktas Dainavos apygardos vadu ir iš karto pareikalavo, kad būtų vengiama civilių aukų. Visuomenė buvo pasipriešinimo atrama. Žinoma, kontroliuoti situaciją buvo nelengva. Tačiau Vanagas turėjo visai kitą vadavavimo stiliumi, stengėsi pažinti visus kovo votojus. Jo prisiminimuose yra aprašytos geriausios tų susitikimų akimirkos. Kuklus ir principinges vadas tapo dideiliu autoritetu. Ant jo pečių gulė ir pogrindinės spaudos leidybos organizavimas. Vanagas pats rašė straipsnius, piešė karikatūras, spausdino. Ir žinojo, kad kiekvienas redaktorius yra pagrindinis okupantų taikinys.

1948 metų rudenį A. Ramanauskas-Vanagams išrenkamas Pietų Lietuvos partizanų srities vadu ir iškeliau į Žemaitiją kurti bendrą vadovybę. 1949 metų sausio 6 dieną susitiko su centralizuotos vadovybės kūrimo iniciatorių J. Žemaičiu-Vytautu, dalyvavo steigiant Lietuvos laisvės kovos sąjūdį, 1949 metų vasario 16 dieną pasiraše Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio tarybos Deklaraciją, kuri skelbė, kad LLKS vadovaus nepriklausomos bei demokratinės Lietuvos valstybės atkūrimui, remdamasis 1922 metų Konstitucija. Komunistų partija paskelbta už įstatymo ribų, „kaip diktatūrinė ir (...) priešinga Lietuvos nepriklausomumui“. Suvažiavime A. Ramanauskas-Vanagams buvo paskirtas LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko Jono Žemaičio-Vytauto pirmuoju vaduotoju. Tai buvo provakarietiskas, demokratinis sąjūdis.

Vanagams vadovavimą Pietų Lietuvos sričiai pradėjo, kai Dainavos ir Tauro apygardose buvo apie 500 ginkluotų kovo votojų. Tai buvo dar gana stiprios partizaninės pajėgos, pati gausiausia dalis telkėsi Dzūkijoje. Tačiau nuostoliai augo. Išdavystės, agentai smogikai ir čekistinės grupės sunaikino daug kovotojų. (keliamas į 7 psl.)

Ivykiai, komentarai

Šuo loja, karavanas eina?

Kartais pagalvoju – o kur R. Karbauskio „valstiečių-žaliųjų“ sékmės priežastys, kad net išsilavinę žmonės reiškia jems simpatijas? Atidžiau panagrinėjus susidėlioja visai paprasta schema – visų pirma buvo prasuktas serialas „Naisių vasara“ (atkreipkite dėmesį į pavadinimą – ne ruduo, ne žieima, ne pavasaris!), kur gyvenimas Lietuvos provincijoje idealizuotas iki balybės, o paskui, to paties serialo gerbėjams padedant, patenkama į valdžią ir imama „taisyti“ blogybes, kurios iš tiesų visuomenėje kelia daug problemų. Viena iš jų – alkoholizmas. Na, kas gi Lietuvoje papriestaraus, kad tai ne problema? Tačiau priemonės, kurių griebtasi, vertinamos prieštaringai – alkoholis ne pabrangintas, bet apribotas jo įsigijimo laikas. Dabar dažnas pirkėjas, anksčiau nepirkęs alkoholio, perkāja „atsargai“ – na maža kam prieikis, o „krautuvėjau bus po aštunių“. Arba vaistai – žmonės, ypač vyresniojo amžiaus, dejava, kad vaistai brangūs, nors ir kompensuojami. „Valstiečiai-žalieji“ paskelbė, kad kyla į karą ir su godžiais farmacinkais ir... pakeitė kompensuojamus vaistus generiniais, tai yra pigesniais pakaitalais. Rezultatas – pabandę naudoti tuos generinius, pacientai grigo prie ankstesniųjų, tik dabar užvaistus tenka mokėti iš savo kišenės. Farmacinkų apetitas buvo pažabotas ar visgi pensininkams teko mažinti apetus tikraja to žodžio prasme?

Jau ne pirmi metai mokytojai kalbėjo apie mažus atlyginimus, pagal kuriuos Europos Sajungoje pirmavome iš kito galo. Ir ką gi – štai jums, mieli pedagogai, reforma: turi daugiau pamokų, dar visokių papildomų pareigų ir

taip toliau, bet uždirbi... mažiau negu iki algos pakėlimo! Absurdas? Deja, bet tai tikrovė. Mokytojai tai įrodė nušvilpdami švietimo ir mokslo ministrę Jurgitą Petrauskienę per Mokytojo dienos minėjimą „Žalgirio“ arenėje. (Ar kada nors, kur nors teko girdėti, kad mokytojai švilkę švietimo ministriū?!)

Nepatinka partijos? Klausimas, į kurį atsakymas žinomas... Neturėdami ką prikišti konkretioms partijoms, marginalai ir – na nebūkim naivūs, kad tai neįmanoma – kremliaus propagandą platinantys ruporai įkalė „liaudies masėms“ nuostatai, kad Lietuvos politinės partijos susikompromitavusios, suvienodėjusios ir apskritai „prie lovio“. Todėl jos netenka pasitikėjimo ir taip toliau. Užtat besikuriantys „visuomeniniai komitetai“ – pats tas, ko reikia liaudžiai (samonitoriai rašau „liaudis“, o ne „tauta“, nes tai skirtingi dalykai ir jokie propagandistai neįrodys atvirkščiai). Ir pavyzdži turime „V. Matijošaičio „Vieningajį Kauną“. Tik, atleiskite, kur čia visuomenininkai? Ar piniguočius V. Matijošaitis? Givisi pukiai suprantame, kad be jo tos „vienvės“ nė kvapo nebūtų buvę! Taigi R. Karbauskis ši rudenį pasiūlo savivaldos rinkimuose įteisinti visuomeninių komitetų ir partijų koalicijas. Ne nuostabu, kad jau rytojus dieną Rolandas Pakšas pareiškia paliekas „tvarkiečius“ ir ketinės dalyvauti ateinančiuose rinkimuose su visuomeniniu komitetu. Beje, tą dieną vykusiame LRT laidoje pasimatė ir reformų visuomeniniame transluotoje rezultatai – laidos pašnekovai džiaugėsi tais „visuomeniniai komitetais“ kaip didžiausia demokratijos plėtros pergale. Tiesa, vienam iš jų užteko pro-

to prasitarti ir apie atsakomybę, kuri šiaip jau būtų nevenoda (lyginant partijų ir komitetų). O juk atsakomybės klausimas išrytas „grynuolis“, kurisverčia partijas elgtis atsakingai, antraip išeisi istorijos šiukšlynai. Tačiau „visuomeniniams komitetui“ neišalta: prasibrovei į valdžią ir „viso labo“! Nepatiks tavo nesąmonės, pridarytos naudojantis valdžia, niekas neatsakys – juk „visuomenininkai“ išsivaikščiojo po namus, atsakingų nerasta. Net pavadinimo keisti nereikia, kaip kad „Darbo partijai“ teko, sukantis nuo teisingumo.

Naujausi „valstiečių-žaliųjų“ pokštais – baudos už šunų lojimą. Tikrai ne neigiu, kad daugiabutyje, už tavo buto sienos, vidurnaktį nepaliaujamai amžintis šunekas yra ne ką geriau nei dantų skausmas ir, matyt, tai daugybei žmonių aktuali problema. Vis dėlto kaip paaiškinti šunui, kada jam galima loti, o kada – ne? Nes šuo nepažista valandų, kurias reglamentuotų siūlomas įstatymas. (Mano kaimynė jau skaičiuoja, kiek jai kainuos dviejų kiemsargių lojimas, mat pamiškėje jie nuolat amsi tai ant kokio šeško, tai ant stūnos ar net šerno, šnipą sukančio į bulvių pintinę prie lauko viralinės durų.)

Dar didesnė staigmena buvo „valstiečių-žaliųjų“ nutarimas panaikinti laisvą žurnalistų priėjimą prie Registro centro duomenų. Tai ne šiaip draudimas nemokamai naudotis svarbia informacija, tai tiesioginis veiksmas izoliuojant žiniasklaidą nuo informacijos, kuri gali atskleisti politikų ir verslo atstovų korupciją ir įstatymų pažeidimus. Jeigu jau „valstiečiai-žalieji“ su R. Karbauskium priešakyje skelbiasi esantys principingi kovotojai su politikų korupcija, kodėl užtrenkia žiniasklaidos at-

stovams duris į Registrų centro duomenų aruodus?

Taigi neapleidžia įkyri mintis – negi visa ta parodomoji kova su blogybėmis išryta R. Karbauskio „valstiečių-žaliųjų“ tikslas? Vien tai, kad ji duoda priešingą rezultatą, verčia manyti, kad ne. Tai kas tuomet? Ar tik nebus vienas iš atsakymų paskutinė naujiena – ogi R. Karbauskio nematomi žingsniai užvaldant „Jonavos grūdus“, apie ką lyg tyčia prasitarė. Tai panašu į skandalą, nors abejoju, kad „valstiečiai-žalieji“ leis jam įsisūbuoti. Kaip teigė Seimo narys Arvydas Anušauskas, „Užteko opozicijai išreikšti savo susirūpinimą ir norą pakviesi ministrą pasiaiškinti dėl „Jonavos grūdų“ ir paskelbtų planų privatizuoti, NSGK pirminkas (V. Bakas, red. past.) ėmési neigimo (o reikėtų imtis parlamentinės kontrolės): „Prieš kelionika minucių kalbėjaus su frakcijos seniūnu R. Karbauskium, jis mane užtikrino, kad jokių planų privatizuoti „Jonavos grūdų“ įmonę nėra. Priėsingai, jo nuomone, gerai ir pelningai dirbančios valstybės įmonės tikrai neturėtų būti privatizuojamos. Seime tokį planą nėra, Komitete jie nesvarstyti, frakcijoje – taip pat, tad tokios kalbos stebina“.

Bet klausimai juk ne vien apie neatstargų ministro planų paviešinimą, bet ir apie neegzistuojančius įmonėje viešuosius pirkimus „Agrokoncerno“ naudai, apie valdymą to paties koncerno naudai ir kiti.

Sakykite, ką norite, bet čia ne šiaip 500 hektarų ribos viršijimas apeinant įstatymus, idomu, kaip iš šios situacijos išsivynios Seimo kultūros komiteto pirmininkas?

Gintaras MARKEVIČIUS

Strateginės įmonės, kaip ir strateginės atsargos, – turi būti neliečiamos

Žiniasklaida paskelbė informaciją, kad įmonė „Jonavos grūdai“, esanti nacionaliniam saugumui svarbių valstybės valdomų įmonių sąraše, yra užvaldoma „Agrokoncerno“. Šioje įmonėje yra laikomas valstybės grūdų rezervas, taip pat kitos maisto – cukraus, druskos – atsargos, kurių prieiką kokios nors didelės nelaimės atveju. Informacija apie tokį rezervą yra įslaptinta.

Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto nario Arvydo Anušausko nuomone, įmonė, esanti strateginių įmonių sąraše ir vykdanti svarbią valstybei užduotį – rezervų kaupimą ir saugojimą, turi atitinkti aukštus skaidrumo reikalavimus.

„Viešųjų pirkimų reikalavimai yra vieni iš tokių, kurių, panašu, nėra paisoma. Įmonės valdymo struktūrose turi būti stiprios valstybės pozicijos, bet ir to nėra. Jei „Agrokoncerno“ joje stiprina savo pozicijas, žemės ūkio ministras Giedrius Surplys privalo aiškiai atsakyti, kur gimė planai privatizuoti įmonę, išbraukiant ją iš strateginių įmo-

nių sąrašo. Strateginės įmonės, kaip ir strateginės atsargos, – turi būti neliečiamos“, – sako Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto narys Arvydas Anušauskas.

Seimo nario nuomone, artimiausiai Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto posėdyje žemės ūkio ministras turėtų atsakyti į keliamus klausimus.

Seimo narių grupės dėl Ekonominių galios koncentracijos žemės ūkio sektorius tyrimo vadovas Jurgis Razma kreipėsi į žemės ūkio ministrą Giedrių Surplį, prašydamas detaliai atsakyti į klausimus, susijusius su valstybine įmonė „Jonavos grūdai“, kuri yra nacionaliniam saugumui svarbių valstybės valdomų įmonių sąraše.

Parlamentaras prašo atsakyti, kaip keitėsi įmonės valdybos sudėtis 2016–2018 metais (kada ir kokie valdybos nariai buvo atleisti, kokie naujai paskirti, kam jie atstovauja). Kokia įmonės valdybos sudėtis yra šiuo metu? Kaip vykdama naujai skiriamų valdybos narių atranką? Šiaisiai klausimais

parlamentaras reaguoja į informaciją žiniasklaidoje, kad valstybinė įmonė darosi užvaldoma privačios, su valdancios daugumos didžiausios frakcijos vadovu siejamos bendrovės.

Seimo Tėvynės sajungos-Lietuvos krikščionių demokratų frakcijos seniūno pavaduotojas J. Razma taip pat teiraujasi, kokią dalį tarp 2017–2018 metų valstybiniam rezervui nupirkty grūdų sudaro pirkimai iš bendrovės „Agrokoncerno grūdai“?

„Kaip supratome iš žiniasklaidos, žurnalistams informacija, kokią dalį grūdų ši valstybinė įmonė pirkia iš su Ramūnu Karbauskium siejamos įmonės „Agrokoncerno grūdai“, nebuvu susteikta. Todėl informaciją, koks kiekis, ar nepažeidžiant viešųjų pirkimų reikalavimų grūdai buvo perkami iš minėtos įmonės, tikimės gauti Seimo komisijoje“, – sako J. Razma.

Parlamentarui taip pat sukelė įtarimų ministro pasisakymai, kuriuose jis neatmetė galimybės įmonę privatizuoti prieš tai atsisakant kai kurių jai valstybės deleguotų funkcijų.

J. Razma G. Surplio prašo informuoti, kokiose vyriausybinėse ar kitose politinėse struktūrose buvo aptartas įmonės privatizavimo klausimas, kas buvo šios idėjos iniciatorius?

„Kokių šios įmonės funkcijų, suteikiančių jai pagrindą būti nacionaliniam saugumui svarbių įmonių sąraše, ir kada numatote atsisakyti, ar tos funkcijos būtų naikinamos, ar kam nors perduodamos? Kokį šios įmonės privatizavimo būdą ketinate pasirinkti ir kada planuojate privatizavimą?“ – ministro klausia Seimo tyrimo grupės vadovas.

Kreipimesi taip pat prašoma tikslinti informaciją, nuo kada AB „Jonavos grūdai“ ēmė teikti ir naujas paslaugas – įskolą ūkininkams pagal vekselius duoti „Agrokoncerno“ trąšų. Kieno vardu „Agrokoncerno“ ar „Jonavos grūdų“ išduodami vekseliai, tai yra kam atitenka įsikolinimo išeškojimo pareiga ir rizika, jei ūkininkas už gautas trąšas nesugebės nustatyti laiku atsiskaityti?

Pagal TS-LKD informaciją

Antano Špokevičiaus prisiminimai guls į knygą

Antanas Špokevičius su tėveliu Kaziu tremtyje Irkutsko srityje 1956 metais

Kaune gyvenantis buvęs mažasis Sibiro tremtinys Antanas Špokevičius yra kilięs iš garsios Gudgalių kaimo (buvusio Vaškų valsčiuje, dabar – Pasvalio rajonas) giminės. Būdamas trylikos su tėveliais Kaziu ir Agota, seserimis Genovaite, Onute ir Laimute Maryte 1949 metų kovo 25 dieną ištremti į Suurietichą Irkutsko srityje (dabar – Biriūsinskas). Čia 1948 metais buvo apgyvendinta apie du tūkstančiai tremtinių iš Lietuvos. Grįžo Antanas Špokevičius į Lietuvą beveik po dešimties metų.

Pokaryje Gudgalių kaime gyveno aštuonios šeimos. Visų jų gyvenimo istorijos irgi gana tragiskos: net penkios iš jų buvo ištremtos į Sibirą, keli vyrai atsidūrė lageriuose.

1948 metais Antanas ir Paulina Uogintai su sūnumis Antanu ir Vidmantu dešimčiai metų ištremti į Buriatijos-Mongolią.

Kazys ir Monika Naudžiūnai gyveno su vaikais Vytautu ir Aldona. 1947 metais Kazys nuteistas 25 metus kalėti lageriuose, kur mirė, motina suvaikais iškelavo į Sibirą kartu su Uogintais.

Elena Povilionienė su vaikais Eliute, Algimantu, Danute 1951 metais buvo ištremti į Tomsko sritį (jų tėvelis Antanas Povilionis jau buvo miręs). Idomu tai, kad gyvenusio Šiauliouose Antano brolio Jono sūnus Rolandas Pavilionis vėliau tapo Vilniaus universiteto rektoriumi, profesoriumi, 2000–2004 metais buvo Lietuvos Respublikos Seimo nariu.

Dominyko Povilionio (1888–1945) sūnus Kazys buvo Nemunėlio Radviliškio nuovados policininkas, paskui persikėlė dirbtį į Biržus. 1941 metais Kazys atskirtas nuo šeimos ir įkalintas Rešotų lageryje, o kiti šeimos nariai ištremti į Sibirą. Dominyko sūnų Jurgi 1947 metais nuteisė 25 metus kalėti lageryje. Jurgio žmoną, sūnų Kaziuką jau 1948 metais ištremė į Buriatijos-Mongolią, Jurgis mirė lageryje.

Kazys Povilionis (1898–1976), ištekinės seseris Agotą, Elžbietą, Oną,

liko gyventi vienas, mirė senelių prieiglaudoje prie Linkuvos.

Juozas ir Agota Armonavičiai augino vaikus Juozą ir Angele, šeimos galva buvo Norių kolūkio kalvis. Padėjo iš Sibiro sugrįžusiems Špokevičiams. Jonas Armonavičius, Juozo brolis, buvo su juo pasidalijęs tėvų ūki, su žmona augino dukrą Valę. Trečiasis brolis Antanas išėjo gyventi užkuriom pas žmoną į Gustonių kaimą netoli Joniškėlio.

Gudgalių kaimo žmonės dar 19 amžiaus pabaigoje pradėjo važiuoti pinigų užsidirbtį į užsienį: Latvija, Rusija, Jungtinės Amerikos Valstijas. Kai kurie į téviškę negrižo, kiti sugrįžę nusipirkė daugiau žemės. Žinoma, rusiškasis okupantas tokius stiprių ūkių savininkus palaikė išnaudotojais ir išvežė į Sibirą.

1986 metais dėl vykdomyų melioracijos darbų neliko senojo Gudgalių kaimo: nugriovė namus, iškrito medžiai, viskā suarė. 2009 metais Antanas Špokevičius su seserimis, žentais, anūkais, kaimynu Antanu Uogintu pastatė kryžių-paminklą savo gimtajam kaimui atminti.

Spausdiname Antano Špokevičiaus atsiminimų fragmentus, kurie suguls į numatyta išleisti atsiminimų knygą.

Paauglių vargai Sibiro šaltyje

Pirmoji Sibiro žiema pasitaikė labai šalta ir parodė savo dantis. Tremtiniam buvo sunku, nes ne visi turėjo šiltus drabužius, baigėsi atsivežtas maištas. Vyresnieji rimčiai susirgė ar nepasiruoš dideliems šalčiams neišgydavo ir mirdavo. Kai šaltis pasiekdavo 42 laipsnius šalčio, į darbą tremtinių jau nevarydavo, tačiau būdavo ir 50 laipsnių šalčio speigų.

Atsidūrės su tėveliais tremtyje, nujau į kadrų skyrių prašyti darbo. Viršininkas klausia, kodėl neinu į mokyklą? Atsakiau, kad šeima neturi ko valgyti... Tuo metu užėjo elektrinės viršininkas Gvozdevas. Jis buvo dalyvavęs ir Suomijos kare, matės beprasmių kančią, tad kiek žmogiškesnis. Jiedu pasikalbėjo ir pagalėjo manęs. Priėmė dirbtį mašinisto mokiniu. Tik neilgai dirbau, nes nuo prasto maisto nusilpau ir apsirgau, paguldė į ligoninę. Ir tėtis persalėsus ir reumatu. Įsidarbino vežiku, vežiodavo arkliuku pakinkytu vežimui statybines medžiagas. Kartą užvažiavo ant nukritusio elektros laidų. Arkli elektros srovė nutrenkė, tad jis buvo suvalgytas: dalis jo mėsos pateko į parduotuvę, kita – nukeliaavo į valgyklą.

Mama ir kitos moterys vasaromis dirbo plytinėje, žiemomis vargo prie namų statybų, kirto laužtuvaus sušalusią žemę pamatams. Aš, trylikametis, su šiek tiek vyresniais Felicijonu Danu-

Sveikiname

Garbingo 75-ojo gimtadienio proga sveikiname Eleną MASYTĘ-VARIAKOJIENĘ. Linkime sveikatos, laimės, džiaugsmo, stiprybės, kuri padėtų įveikti sunkumus.

LPKTS Rokiškio filialas

Gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname Vytautą KAZAKEVIČIŪ. Linkime stiprios sveikatos, artimųjų šilumos, Dievo palaimos.

**Šeima,
LPKTS Tauragės filialas**

Garbingo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Jonavos filialo narius:

**Janiną BEINORIENĘ ir Olgą JAGIELIENĘ – 80-ojo,
Česlovą PAULAUSKĄ ir Viktorą KATKU – 60-ojo,
Anatolių KALKŪ – 55-ojo.**

Nuoširdžiai linkime stiprios sveikatos, dvasios ramybės, laimingų, džiaugsmingų metų ir Aukščiausiojo palaimos.

LPKTS Jonavos filialas

šaičiu, Jonu Velžiu, Pranu Zaronskiu, broliais Vladu ir Broniumi Petrušiais, Broniumi Navalinsku, Leonu Šimkumi, Aloyzu Patecku, Kaziu Stuogiu ir kitais dirbome statybose. Žiemą sienas kalėm balanomis, paskui mokė jas tinkleti. Su mumis buvo ir merginų. Vyresniuosius, norinčius išgyventi, nukreipė mokyti specialybių. Bronius Navalinskas tapo suvirintoju, vėliau dirbo tekintoju, Vladas Petrušis baigė elektromonterių kursus, Leonas Šimkus įsidarbino šiluminii katilų montuotoju, tapo šaltkalvių-mechaniku. Juozas Dovidonis baigė elektrikų kursus, dirbo medienos ceche elektriku, vėliau baigė vairuotojų mokyklą ir įsidarbino Hidrolizės gamykloje, kurioje buvo gaminamas etilo spiritas lagoninėms, gynybinėms įmonėms, aviacijos ir vandens transportui, taip pat ir pašarinės mielės. Ir kiti jaunuoliai ieškojo geresnių, geriau apmokamų darbų, nes turėjo išlaikyti mažesniuosius brolius ir seseris, kartais sergančius tėvus, tačiau tokio darbo pasirinkimas buvo mažas. Pradėjus tiesti Taišetas-Abaikanas geležinkelį, kuris ėjo šalia Suurietichos, ten įsidarbino Pranas Vyšniauskas ir kiti, jiems patikėjo Zil savivarčius gruntui vežioti.

Jau po Stalino mirties jaunimas įsirengė sporto aikštelių, pradėjo žaisti krepšinį, futbolą, tinklinį. Kai 1955 metais Taišeto rajone suorganizavo jaunimo varžybas, lenktyniavome savais dviračiais žvyrkeliu 25 kilometrų distancijoje. Aš tapau nugalėtoju. Julius Kubiliaus suburta tinklinio komanda užėmė pirmąją vietą.

Jaunimas sekmadieniais organizavo šokių. Lietuviai susirinkę dainuodavo ir uždraustas politines, tautines, Lietuvos partizanų dainas. Žinoma, buvo sekami, šnipinėjami. Tad areštavo Dominiką Stuogę, Joną Kryžonį ir Joną Aniulį, juos nuteisė po 10 metų lagerio. Pamenu, areštavo dar vieną lie tutį, krosnių mūrininką Blinstrubą. Kaltinimai jam atkeliaavo iš Lietuvos, jį nuteisė net 25 metus lagerių... Chruščioviniu atšilimo metu jie buvo paleisti, sugrįžo pas šeimas, tik vargšas Aniulis žuvo lageryje, kai dirbo anglies šachtoje.

Mano draugas Antanas Baltrukėnas iš Pušaloto bandė bėgti į Lietuvą. Krasnojarske jį pagavo ir grąžino į tremtį... Tad reikėjo laukti dešimtį metų, kol atsivers tremties vartai.

Spaudai paruošė Stanislovas ABROMAVIČIUS

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje, per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400,

internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117. Kaina:

1 mėn. – 2,45 euro.

2018 m. spalio 12 d.

Tremtinys

Nr. 38 (1300)

5

Meilė tėvynei, eilės ir dainos – tremtinio kasdienybė

„Reikia suprasti, kad gyvenimas užgrūdina, o kiekvienas sunkumas – tai išbandymas, nereikia nuo jo bėgti, jis savaime praeis“, – kalbėjo pirmasis palangiškis šaulys.

Penkiolika metų kentęs tremties vargus ir įtėvynę grįžęs palangiškis Petras Neverauskas nebeįsivaizduoja savo gyvenimo be aktyvios visuomeninės veiklos. Jis vienas pirmųjų palangiškių šaulių, aktyviai dalyvauja Palangos jūros šaulių VI kuopos veikloje, nuolat rūpinasi, kad istorijos baimumą, nepriklausomybės kovą nepamirštų ir jaunoji karta, o eilės ir patriotinės dainos – jo gyvenimo kasdienybė.

„Tėvynė – Rainių miškelis,
Duobė Tuskulėnų dvare.
Likimai žmonių bedalių,
Kur liko dūlėt Sibire.

Tėvynė atodūsy tavo,
Kad nieko pakeist negali.
Ilgai, ak ilgai, mums melavo,
Kol tapom kurti ir akli (...)"

Kiekvienas žmogus – tai neperskaityta knyga

Su eilėmis Lietuvai nuolat gyvena mūsų pašnekovas, kuriam svarbūs visuomeniniai renginiai, Šaulių veikla ir Lietuvos partizanų atminimas. Jam svarbu, kad Lietuvos istorijos nepamirštų ir jaunoji karta, todėl pats ruošia medžiągą į stendą, stovintį šalia Palangos miesto savivaldybės, atminties stendus dovanoma ir mokykloms. Jam svarbu jamžinti nepriklausomybės kovas, tremtį ir tragiską mūsų tautos likimą, kad jaunimo ir visų mūsų atminyje išlikę žmonių skausmas, šeimų tragedijos. Jis siekia, kad neapsineštų istorijos dulkėmis žmonių, kovojuosi ir atidavusių savo gyvybes už Lietuvą likimai, kad išlikę nepamirštų tremtinį prisiminimai. Tad dovanodamas stendus Lietuvos mokykloms, mielai dali-jasi savo patirtimi, pasakoja apie anuo meto baimumus, partizanų kovas. Juk kiekvienas žmogus – tarsi neperskaityta knyga, o septyniaskesimt aštuoneri metai – tai garbingas amžius, nueitas nemenkas gyvenimo kelias, todėl prisiminimų Petro Neverausko atmintyje tikrai yra susikaupę begalės.

Slapta svajonė – tremtinį prisiminimų vertimas

„Lietuva – šalis, kurioje gimiau, šalis, kur basom kojom vaikščiojau per pievas – tai nuostabi mano gimtinė. Gaminau aš karves, savo tėvų bandą. Mamyčė man atnešdavo duonos riekę ir sūrio gabalėli, kvepėjo kmynais. Deja, viškas baigėsi, mūsų šeima buvo išvežta į Sibirą, už Uralo kalnų. Patyrėm bado, skausmo, ašarų ir vargo. Ašaras braukė nuo skruostų net tévas. Gyvenome barake, kambariukas mažas, aštuoni vaikai. Mus kandžiojo utélės ir blakės. Todėl grįžus į gimtinę suprant, kad reikia visa širdimi mylėti savo kraštą, savo tautą ir nešti pasididžiavimo kibirkštélę savo širdyse. Juk šiandien mes esame drąsios tautos, laisvos tautos vaikai“, – savo prisiminimais dalijosi tremtinys P. Neverauskas. Jam iki šių dienų akyse stovi tie baisūs vaizdai, kuomet daugiau nei dvi savaites teko

dundėti gyvuliniais vagonais iki Irkutsko miesto. „Mus išlaipino tiesiai ant pievos, prie pat bėgių. Netrukus atslinko tamsūs debesys ir pradėjo lyti. Atvažiavę sunkvežimiai nuvežė į už devynių kilometrų nuo miesto esantį tarybinį ūki „Pervoje maja“, iš ten arkliais kinkytu vežimu atsidūrėme dideliame kaime Goriačij Kliuč. Tai buvo mūsų kelio paskutinė stotelė – sunkių skausmo, bado ir ilgų kovos už išlikimą metų pradžia“, – kalbėjo buvęs tremtinys. Jis atviravo savo prisiminimais dalinėsis Rūdaičių ir Kartenos mokyklose, juos pateikęs ir S. Abromavičiaus išleistai knygai „Vaikystė Sibiro toluiose“. Vyras pasidalijo su žurnalistais ir slapta savo svajone, kad tremtinį prisiminimai būtų išversti į anglų kalbą ir jais galėtų susipažinti visas pasauly, o Lietuvos vardas, tremtinį likimai pasiekėtų daug platesnes ribas.

Apdovanotas už Šventojo tévo Jono Pauliaus II apsauga

Neišdildomą išpūdį P. Neverauskui padarė ir Šventojo tévo Jono Pauliaus II palaiminimas. 1993 metais jam teko garbė užtikrinti Šventojo tévo apsaugą Šiauliouose, vienintelio istorinio vizito Lietuvoje metu. Vyras iki šių dienų mena, kaip šis šventas žmogus laimino visus susirinkusiuosius ir, atsisukęs į jį saugančius vyrus, peržegnojo anuomet apsaugoje stovėjusius šaulius. „Myliu Lietuvą, gyvenimą ir savo šeimą. Džiaugiuosi, kad esame laisvi, o mūsų Palanga nuolat gražėja. Vis ieškau tinkamesnių žodžių, kad galėčiau juos išsakyti jauniems žmonėms, kad brangintų, puoselėtų ir mylėtų savo kraštą, savo miestą, savo Lietuvą. Nes tik tuomet, kai netenki tėvynės, iš tikrųjų suprant, kokią neįkainojamą vertę mes turime čia ir dabar. Svarbiausia, kad sugebėtume ją branginti“, – kalbėjo Lietuvos patriotas.

Lietuvos himnų giedojo tūkstantinė minia

P. Neverauskui labai patiko Lietuvos dainų šventę, o jos akimirkų mūsų pašnekovas negali pamiršti iki pat šių dienų. „Įsivaizduokite Lietuvos himnų giedojo tūkstantinė minia, o kokie paslaugūs buvo jauni žmonės, kurie kaip bitelės sukosi, kad užtikrintų visų Lietuvos dainų šventės dalyvių patogumą. Liaudies dainos, jų garsai, tiesiog drebino Lietuvos sostinės padangę. Tarp visų atlikėjų vyrauso nepaprastas bendrystės jausmas. Iš Palangos į Dainų šventę vyko 10 įvairių kolektyvų, kuriuose net 246 žmonės nepagailėjo savo jėgų ir laiko, kad Lietuvos sostinė sumirgėtų pasiodymų gausa“, – kalbėjo P. Neverauskas. Vyras džiaugėsi, kad Lietuvos dainų šventėje Palangos jūros šaulių vyru choras stovėjo visai šalia japonų delegacijos. „Svečių iš Japonijos buvo nemažas būrys, jie rodė, kad ir tokia tolima šalis žino, myli mūsų šalį – Lietuvą. Bet išpūdingiausia buvo tai, kad japonų delegacija mums padovanovojo lietuvišką liaudies dainą, pagal mūsų melodiją, tik japonų kalba. O ir krentingiškiai choristai, vadovaujami A. Žilio, nuostabiai traukė bene gražiausią lietuvišką dainą „Kur lygūs lau-

Petras Neverauskas su žmona Rūta kartu gyvenimo keliu žengia 52 metus

kai“. Nepaprastai malonu buvo jos klausytis. O kartu daugiaukštiantinės minios giedama „Tautiška giesmė“ tiesiog drebimo visą dainų šventės padangę“, – dalijosi savo išpūdžiais ponas Petras. Pažintis su japonais, pasikeitimas vizitinėmis kortelėmis su žmogumi iš tolimojo Tokijo miesto mūsų pašnekovui buvo ypatinga. O nuostabias dainų šventės akimirkas ir įdomią pažintį primins bendra nuotrauka, kurioje ir Lietuvos vidaus reikalų ministras Eimutis Misiūnas.

Eisenenoje neleido dalyvauti skaudanti koja

Pašnekovas apgailestavo, kad jis negalėjo dalyvauti iškilmingoje Šimtmecio Lietuvos dainų šventės dalyvių eisenenoje, nes jam labai skaudėjo pažeista koja, tad šešių kilometrų paeiti kartu su visais dalyviais jam nepavyko. Nepaisant nesklandumų – vyras, po parado stojęs į Šaulių choro gretas, išdidžiai traukė mūsų šalies patriotines dainas, pasakojo apie mūsų kraštą, jo žmones ir japonams. „Pasitikau mūsiškių delegaciją prie Vingio parko. Oras buvo nuostabus, į akį krito fantastinė visų dalyvių apranga – puošnūs rūbai. Džiaugiuosi, kad Lietuvos dainų šventė buvo puikiai suorganizuota, o ir maistas tikrai geras. Bet labiausiai džiugina, kad aptarnauti dalyvius susibūrė gausios jaunų žmonių pajėgos. Jaunieji savanoriai stengési, kad mums nieko netrūktų. Tai labai džiugina, nes rodo, kad jaunimui rūpi Lietuva, rūpi mūsų šalies šventės, rūpi visuomeninė veikla. O mes galime pelnytai didžiuotis sąmoninga ateinančia karta. Gera nuotaika ir girdėtos dainų melodijos iki pat šiol skamba mano mintyse“, – džiaugėsi pašnekovas.

Sužavėjo aštuoniolikmetė kaimynė

Na, o mes nebūtume tikri žurnalistai, jei nepasmalsautume, o ką veikia ponu Petro sutuoktinė, kuomet jos išrinktasis visuomeninė veiklai atsivedė, pasakoja savo išpūdžius ir prisiminimus jauniems žmonėm, keliauja su vyrų choru, kuria ir deklamuoją eiles, daro atminties stendus ir dovanoją juos moksleiviams, ar ji nesijaučia vieniša?

„Mano gyvenimo moteris – Rūta yra šeimos židinio saugotoja. Ji pasišventusi namams, šeimai, vaikams ir anukams. Visuomeninėje veikloje ne itin dalyvauja. Labai daug dėmesio reikėjo skirti ir jauniausiajam anukui, kuris šiemet baigė mokyklą. Su savo žmona keliaujame per gyvenimą viena kryptimi jau 52 metus. Prie porą metų atšventėme auksines vestuves. Jas mena ir nuotraukos. Dabar galime džiaugtis keturiais vaikaičiais – dvieim nuostabiomis mergaitėmis ir dvieim berniukais. Susituokiau ir sukūriau šeimą labai jaunas, vos 24. Visą gyvenimą buvau maištininkas, nepaklusnus, kad nepriimtu į komjaunuolius teko net vartoti alkoholi ir patriukšmauti. Tačiau kariuomenėje tarnauti reikėjo. O grįžus iš jos, neatlaikiau gražuolės aštuoniolikmetės kaimynės Rūtos akių žvilgsnio“, – atviravo pašnekovas.

Illagamžiškumo ir darnios šeimos receptas

Nors vyras neišdavė darnios šeimos recepto, tačiau atvirai sakė – jei kartą kam prieš Dievą prisieme, nesvarbu kaip bebūtų sunku, reikia teseti duotą pažadą ir varge, ir džiaugsme. „Skirtis iki paskutinės minutės negalima, o ir susidėjusi be santuokos gyvenančių nepateisinu. Ne taip mus ugdė tévai, seneliai. Reikia šeimoje vadovautis lietuviškomis vertybėmis – pagarba, miele, atjauta ir tarpusavio supratimu. Reikia suprasti, kad gyvenimas užgrūdina, o kiekvienas sunkumas – tai išbandymas, nereikia nuo jo bėgti, jis savaime praeis. Esu už tai, kad žmonės galėtų gauti dvigubą pilietybę, ovalstybę darytų viską, kad lengva ranka neišsklaidytų savų žmonių. Manau, kad vienims labai svarbu auklėti patriotine dvasia savo vaikus, anukus, rodyti jiems, kad čia yra nuostabi gimtinė, mokyti juos mylēti savo tautą, žemę. Pats stengiuosi išlikti tvirtas sportuoti, nors sulaukus tokio amžiaus jau prastoki plaučiai ir balsas užkimęs, tačiau kai pradedu dainuoti, viskas praėina“, – kalbėdamas apie šeimos vertibes ir begalinį pomėgį dainuoti, accentavo Petras Neverauskas.

Dana LUKAUSKIENĖ

Visa tiesa apie Vanaga

Fragmentas iš Arvydo Anušausko knygos „Aš esu Vanagas“

Įkaitai KGB rankose

Adolfui Ramanauskui patekus į Lukiškių kalėjimo ligoninę, būtent plk. L. Martavičius ėmėsi rūpintis tuo, kaip toliau reikės spausti pirmuosius kankinimus ištverusį partizaną vadą. Tokiam spaudimui naudoti ne tik suaugusius šeimos narius, bet ir vaikus buvo iprasta praktika. KGB pulkininko liudijimu: „Aš su Ramanausko žmona buvau nuvažiavęs į Švėdasus ieškotijos motinos ir dukros, kurios tuo metu slapstėsi. Mes jas suradome. Namuose kratos nedarėme, nors po to gailėjausi, kadangi buvo pranešimų, kad ten buvo doleriu“. Net ir prabėgus 36 metams, KGB pirmininko pavaduotojas prisiminė partizanams Juozą Lukšos (1921–1951-09-05) atvežtus dolerius – vienintelę, minimalią, finansinę paramą, kuri pasiekė dalį pasipriešinimo judėjimo struktūrų ir jų vadų. „Mes pasakėme motinai ir dukrai, kad nesislapstyti, kad grįžtu į savo namus. Nei motinos, nei dukros mes nesulaikėme ir, kiek man žinoma, jokių priemonių prieš jas nebuvo imamasi“, – pats savo humaniškumu stebėjosi pulkininkas. Tik šis jo pasakojimas buvo labai toli nuo realybės...

Po kankinimo A. Ramanauską išgabenus į ligoninę, tą patį 1956 metų spalio 12-osios vakarą L. Martavičius ėmėsi tardytį Birutę Mažeikaitę-Ramanauskienę. Asistuoja N. Dušanskio pavaldiniui G. Blochui aiškinosi, kodėl sulaikymo metu pasivadino Birute Ramanauskienė, iš kur gavo Mares Aleksandravičienės pasą (vėliau ištardę Mariją Aleksandravičienę iš Kaniūkų kaimo, kurios pasu naudojosi B. Mažeikaitė, sužinojo tik tiek, kad 1956 metų birželio ar liepos mėnesį pasą prarado nuvykusi į Vilnių), kaip ilgai gyveno su Vados Taškevičiūtės pavarde. Martavičiaus nuostabai, neturėdamas dokumentų B. Mažeikaitė 1945 metais išidarbino Perlojos pradinėje mokykloje (Šačių mokyklėje, kur buvo vienintelė mokytoja) ir net gavo pasą Varėnos milicijoje Vados Taškevičiūtės vardu. Užteko patekti jos asmenybę „patvirtinančius“ dviejų liudininkų parodymus raštu, kuriuos ji pati ir paraše. Su fiktyviu dokumentu 1946 metais išidarbino Semeliškių progimnazijoje (ir apsistojo name, kur gyveno MGB viršininkas Anatolijus Gavrilovas). 1947 metų pavasarį apsigyveno Semeliškėse pas Oną Venstukonienę, kuri vėliau tardoma pasakojo, kad „Vanda man sakėsi, jog yra našlaitė, – neturi nei tėvo, nei motinos bei kitų artimų giminių“, o žiedas ant piršto – motinos atminimas. Išeidama iš Semeliškių progimnazijos, šeimininkai pasakiusi, kad Kaune „stos kažkur į teatrą artiste“.

Bet KGB reikėjo visai kitos informacijos. Ją įtarė (bet neturėjo jokiu įrodymu) kartu su vyru Adolfu Ramanauskui buvus pogrindinių organizacijų nare, aktyvia ginkluotojo pasipriešinimo dalyve. L. Martavičius netikėjo, kad paskutinius jos dokumentus padirbo pats Vanagas, ir ji laisvai ne tik po Lietuvą važinėjo – nuotrauką pasui pavidarė Daugpilyje. B. Mažeikaitė įklaujimuis dėl dalyvavimo veikloje atsaki-

nėjo neigiamai. Tuo metu KGB dar nežinojo, kad paminėdama Daugpiliį ji norėjo nukreipti dėmesį nuo Kamajų, kur tuo metu pirmoje klasėje mokėsi duktara. Mat nuotrauką pasui buvo pasidariusi būtent šiame Rokiškio rajono miestelyje. Tik vėliau, KGB jau suradus dukrą, ji pripažino, kad „1956 metų spalio 13 dieną aš parodžiau neteisingai todėl, kad nenorėjau pasakyti tikrosios savo buvimo vietas, juo labiau kad netoli Kamajų gyveno mano motina, ir aš bijoau, kad valstybėsaugumo organai nesuimtum mano motinos, kuri gyveno nelegaliai“.

Keturiasdešimties dienų tylėjimas

Spalio 12–13 dienomis B. Ramanauskienę tardės L. Martavičius tardymą perleido vyr. ltn. Bašinskui, kuris spalio 15–16 dienomis per beveik dešimt tardymo valandų spėjo sužinoti apie suėmimo metu paimtų vaistų pasiskirtį, ką veikė Kaune iki suėmimo ir kur gyveno susilaikusi dukters. Moteris patvirtino, kad Kaune atsidūrė spalio 10 dieną: „Palikę dviračius, aš ir mano vyras išėjome į miestą, užėjome į kelias maisto parduotuvės. Pirkome duonos ir sausainių, užėjome į keletą pramoninių prekių parduotuvii, bet nieko nepirkome. Paskui éjome pas vieną Kauno miesto gyventoją vilnos (...). Ji turėjo labai mažai, apie 1,5 kg. Mes ją nupirkome. Paskui ši moteris mus, jau buvo tamsu, nuvedė pas kitą moterį, kur aš nupirkau vieną kilogramą vilno nių siūlų (...). Paskui mes atėjome pas tą pilietį, pas kurį palikome dviračius, pas jį pasilikome nakvoti. Kitą rytą mano vyras išėjo į miestą, o aš likau namuose. Visą dieną vyras buvo mieste. Kelis kartus jis sugriždavo namo, atnešdavo pirkinius ir vėl išeidavo (...). Pernakvojė dar vieną naktį, kitą dieną, tai buvo penktadienis, 1956 metų spalio 12-oji, aš su vyru išėjome iš to piliečio ankstų ryta, norėjome važiuoti Jonavos link, bet vienoje iš gatvių (...) mus sulaikė LSSR KGB organų darbuotojai.“ Ji puikiai suprato, kad KGB dar nežino, kur ir su kuo likusi jų dukra. Todėl paklausta, kur gyveno susilaikusi dukters, iš karto užsiminė, kad nežino, kur šiuo metu gyvena jos motina Anelė Mažeikienė.

Partizanai, apie kuriuos per tardymą pasakojo B. Ramanauskienė, visi jau buvo žuvę. Paminėjo, kad 1949 metais gyveno bunkeryje Kalesnykų miške, 1949 metų rudenį – 1950 metų pavasarį – kitame bunkeryje, Butrimonių valsčiaus Jaunionių (protokole – Jaujenių) kaime pas Talačką. Paskui gyveno Vyšniūnų mokykloje buvusiamė bunkeryje, o nuo 1950 metų rudens – vėl Talačkos bunkeryje. Rudens pabaigoje kartu su vyru ir iš užsienio atvykusiu J. Lukša-Skirmantu perėjo į Alendarnės kaime Vinco Labanausko ūkyje esantį bunkerį. 1951 metų pavasarį išėjus Skirmantui, į bunkerį persikelė Vytautas Smolskis-Ažuolaitis (Ažuolas, 1930–1953-01-04). Visi trys bunkeryje buvo iki 1952 metų vasaros. Ir šioje vietoje B. Mažeikaitė nutilo. Ilgam. Bet kokie bandymai ją prakalbinti buvo nevaizingi. Gal ji supra-

to, kad tolesnis pasakojimas gali atvesti KGB prie dukters gyvenamosios vienos. O vaiką lengva paversti įkaite.

Nuo spalio 17-osios iki lapkričio 14-osios atvesta pas tardytojus moteris tylėjo. Pirmą kartą klausimai (bylose nedetalizuojami) jai buvo užduodami penkias valandas, o ji tylėjo. Nieko neatsakinėjo ir nieko neaiškino. Kitą tardymą tylėjo pustrečios valandos, kol tardytojams baigėsi klausimų sąrašas. Spalio 22 dieną beveik dvi valandas tardoma nepratarė nė žodžio. Spalio 24 dieną pateikus kaltinimą pagal Rusijos Sovietų Federacinių Socialistinių Respublikos baudžiamoją kodeksą 17-58-1a ir 58-11 str., B. Mažeikaitė pasakė, jog jokių parodymų neduos. Taip kartojosi dar septynis kartus. Rodydama KGB tardytojams nesuprantamą užsispyrimą, ji saujo savo dukters buvimo vietą.

Tačiau KGB paieškoms talkino Birutės artimuosius apspitę saugumo agentai. Nuo 1956 metų vidurvasario iki gruodžio vidurio iš tremties grįžusi sesuo Genė Mažeikaitė buvo apgyvendinta Kaune, Ožeškienės g. 7-8, pas A. Ramanausko pussererį agentę „Rožę“ (1956 metų birželio 7 dieną P. Raslanu rašte N. Dušanskui atskleidžiamas agentės vardas – A. M.), kuria labai pasitikėjo ir kartais papasakodavo tai, kas domino KGB.

1956 metų lapkričio 19–23 dienomis kažkas atsitiko. Galimas variantas – KGB surado dukters gyvenamają vietą. Tuo metu Kamajų mokykloje besimokiusi O. A. Ordaitė-Kaupienė 2018 metais prisiminė, kad atėjo du ar trys kostiumuoti vyrai ir mokytojos paprasė atvesti mergaitę (vaiką atidavusi mokytoja Juškevičiūtė (ar Jurkevičiūtė) verkė, nes pati buvo išsislapsčiusi nuo tremties). Tuomet KGB įkalbėjo B. Ramanauskienę vykti kartu su L. Martavičium pasikalbėti su dukrą globojusia motina Rūdžių kaime. Po 36 metų KGB pulkininkas gyrėsi, kad būtent jis „važiavo ieškoti jos dukters“. Apie tą susitikimą Anelė Mažeikienė vėliau pasakojo kitai savo dukrai. KGB suradus partizanų dukrą, lapkričio 26 dieną Birutę Ramanauskienė nutraukė keturiasdešimt dienų trukusią tylą.

KGB neturėjo jokių galimybių patikrinti...

Lapkričio 23 dieną Rokiškio rajono Kamajų miestelyje pulkininkas A. Čelnokovas jau apklausinėjo Anelę Mažeikienę, su kuria tuo metu gyveno septynmetę Auksutė Ramanauskaitė, pridengta netikra Aldonas Valatkaitės pavarde. Su Ievos Lukašavičienės dokumentais gyvenusi A. Mažeikienė jau žinojo, kas atsitiko, ir sudegino savo netikrus dokumentus. Jos pasakojimu, šeimininkė Veronika Brazdonienė (tardymo protokoluose įrašyta kaip Barzdonienė) iš Paunksnių kaimo sudėjo Ramanauskų daiktus į maišą ir rogiūmis atitempė iki Rudžių kaimo bei jai atidavė, o pati V. Brazdonienė papasakojo, kad pas ją gruodžio mėnesį atvyko O. Kilienė su nepažystama moterimi ir išsinešė Ramanauskų daiktus. Visi dokumentai ar KGB naudingi ga-

Adolfas Ramanauskas su būsima žmona Birute Mažeikaitė Alytuje, Antrojo pasaulinio karo metu

léjė pasirodyti daiktai, ko gero, per tas savaites buvo sunaikinti ar išslapstyti. Kai lapkričio 23 dieną A. Mažeikienė atsidūrė KGB rankose ir Kamajuose buvo ištardyta, jos nesuėmė. Gruodžio 8 dieną Rudžių kaime KGB vyr. ltn. Fofanovas tardė ją kaip „savanoriškai atėjusių prisipažinti“. Ji papasakojo iš esmės tą patį, kaip ir plk. Čelnokovui prieš dvi savaites. Tardoma namo Paunksnių kaime šeimininkė pasakė, kad jos nuomininkai 1956 metų birželį, važiuodami dviračiais iš Kauno į Daugpilių, pasiprašė nakvynės. Namas stovėjo miške ir gana nuošaliai. Prisistatę polisaujančiais mokytojais, pasiprašė likti ilgesniam laikui. Kad ir ką iš tikrujų žinojo Ramanauskus globoję žmonės ir kiek jie sakė tiesos, KGB neturėjo jokių galimybių patikrinti.

Net ir suradus Rokiškio rajone sunėle besislapstančią Ramanauskų dukrą, KGB vis dar nežinojo visų pasukinių slapstymosi vietų. Todėl B. Mažeikaitė i suteikė susitikimą su seserimi Gene, kuris truko kelias valandas, leido perduoti kai kuriuos sulaikymo metu paimtus daiktus. Agentė „Rožė“ paslaugai paskolino Genei 50 rublių kelionei ir apie lapkričio pabaigoje vykusį seserų susitikimą perpasakojo KGB: „Lapkričio 29 – gruodžio 2 dieną važiavo į Vilnių. Seserai ir jos vyru vežė siuntinį. Sako, kad jai davė pasimatytis su seserimi. Kalbėjosi apie tris valandas. Tardytojas įspėjo, kad kalbėtų tik buitinėm temomis. Visopasimatymomėtu buvo tardytojas, kuris kultūringai į ją ir seserį kreipdavosi. Pasimatymas buvo šiltame kabinete, pasodino abi ant minkštų kėdžių, dabar su suimtaisiais elgiasi kitaip, negu penkerius metus atgal. Genė atvežė dešimt moteriškų naktinių palaidiniukų, kurias Birutė suėmimo metu turėjo su savimi ir jai perdavė“. Bet, KGB nelaimei, G. Mažeikaitė galejo išsprūsti iš agentų apsupties, nes Vilniuje sutarė gruodžio 15–16 dieną ištékėti už Domo Černiausko ir likti ten gyventi. O paskutinės Ramanauskų gyvenamosios vietas vis dar nebuvó žinomas – agentai buvo pavesta tai sužinoti.

(Bus daugiau)

2018 m. spalio 12 d.

Tremtinys

Nr. 38 (1300)

7

Adolfo Ramanausko-Vanago kova už mylimą žmoną, dukterį ir Lietuvą

(atkelta iš 1 psl.)

1950 metų pradžioje perimdamas šias pareigas, Tauro ir Dainavos apygardose dar turėjo apie 250 aktyvių ginkluotų partizanų.

Vanagas 1949 metų rudenį LLKS prezidiumo pirmininko buvo paskirtas LLKS gynybos pajėgų vadu. Vanagas buvo medžiojamas. Sovietinis sau-gumas jis medžioti pradėjo nuo pačių pirmųjų jo partizanavimo akimirkų. Ir ieškojo tol, kol jis liko vienintelis vadas, kuris nei pasidavė, nei legalizavosi, nei buvo suimtas, nei nukautas. 1952 metų sausio 30 dieną dėl ligos iš LLKS Tarybos prezidiumo pirmininko pareigų pasitraukė J. Žemaitis-Vytautas ir pasiūlė į jo vietą išrinkti pirmąjį pavaduotoją Vanagą. Tačiau, silpstant ir trūkinėjant tarpusavio ryšiams, KGB suėmus ar nužudžius LLKS lyderius, nuo 1953 metų vasaros A. Ramanauskas-Vanagas liko aukščiausiu LLKS pareigūnu.

KGB siekė suimti arba sunaikinti Vanagą: vykdė slaptus rėmėjų suémimus, kankino ir žudė paimtus į nelaisvę partizanus, naudojo agentus smogikus, specialius preparatus (psychotropinius preparatus, migdomuosius, kapsules su dujomis...), užmaskuotas specialias minas (spausdinimo mašinėlė „ryšininkų“ perduodamas paketas...), verbavo agentus ir stengėsi juos infiltruoti į pasipriešinimo gretas. Tačiau vyriausiojo LLKS gynybos pajėgų vado ir pirmojo LLKS prezidiumo pirmininko pavaduotojo A. Ramanausku surasti saugumui nepavyko. Iki lemiamos išdavystės 1956 metų spalio 12 dieną

Po slapto tardymo L. Martavičius specialiu slaptu ryšiu nedelsdamas informavo Mask-

vą: „Adresų, kur gyveno, kol kas nesako“. KGB domino ne šiaip adresai, o vietas, kur slepiami dokumentai, archyvai, rankraščiai, ginklai. Kankintojai nesuvokė, kad A. Ramanauskas slėpė ir dukros gyvenamają vietą.

Gyjančių žaizdų ir galvos skausmų kamuojamas, vos jundantis ar visai nepaeinantis partizanų vadas, nepaisydamas sužaloto kūno aiškiai savo kankintojams nurodė savo motyvaciją, kodėl išitraukė į pasipriešinimo gretas: „Norėdamaskovoti priše Sovietų sąjungą, kadangi laikau Lietuvos prisijungimą prie Sąjungos kaip okupaciją...“

Net KGB vidaus kalėjimo vienutėje kalinamas Vanagas darė viską, kas buvo jo galioje, kad palengvintų kitų žmonių ir savo šeimos likimą. Meistriškai naudodamasis kagebistų pomėgiu girdėti tai, ko realiai nėra, A. Ramanauskas suklaidino KGB. 1957 metų vasario tardymo planuose jau nebuvo numatyta ieškoti memuarų ir archyvų slaptaviečių. Žmonos byla buvo atskirta iš bendros bylos, teisme jai iškelti kaltinimai subliuško ir buvo pakeisti švelnesnais. Aitsakyta rėmėjų ir pagalbininkų baudžiamojį persekojimo.

Net okupantu teisme jis nenorėjo būti tik stebėtoju. Net ir žinodamas, kad uždarame okupantu teismo posėdyje jo daugiau niekas negirdi ir tai neturės jokios įtakos nuosprendžiui, jis aiškino, tikslino, neigė, demaskavo ir įrodinėjo. Gynė pasipriešinimo veiksmų teisėtumą ir okupantus vadino okupantais, o savo kovą – kova dėl Lietuvos nepriklausomybės. Vos ne kiekvieną kaltinimo punktą paneigės, A. Ramanauskas vis tiek negalėjo tikėtis išeiti gyvas iš šios

mėsmales. Okupacinė valdžia Vanago nelaikė karobelaisviu. Jis buvo labai nepatogus tosvaldžios nusikaltimų ir neteisėtumų liudininkas, su kuriuo siekta kuo skubiau susidoroti.

1957 metų lapkričio 29 dieną mirties bausmė įvykdota. Tą naktį dvi mirties bausmės buvo įvykdytos ir Lukiskių kalėjime. Biblijinis siužetas. Du kriminaliniai ir vienas politinis. Visi trys sušaudyti kaliniai 2018 metais buvo atrasti vienoje duobėje Vilniaus Našlaičių kapinėse. Ekspertai nustatė, kad jis buvo žiauriai sumuštas ir nužudytas šūviu į veidą. Jis išdriso pažiūrėti savo mirčiai į akis, kol per kelias minutes mirė kankinio mirtimi. Ar ką spėjo pagalvoti ir kas paskutinį kartą šmestelėjo jo galvoje, mes nesužinosime. Gal pasuktinį kartą pamatyta dukra, kurios ateitimi rūpinosi iki pat okupantu teismo dienos, kuriai užrašė knygoje, kad jisai tiki, kad jo vaikas išliks, užaugis ir gyvens nepriklausomoje Lietuvoje. Kad Lietuva bus laisva.

Sie istorijos puslapiai yra skausmingas išgyvenimas – suprantant, ką patyrė A. Ramanauskas-Vanagas ir daug kitų jo likimo brolių. Suprantant kaip sunku būti Vanagu, matant nuo okupantu rankų žūstančius bendražygius ir artimuosius, kai reikėjo skatinti kitų viltis laimeti, net ir žlignant lūkesčiams atkurti Lietuvos nepriklausomybę, atispirti pagundai susitaikyti su okupacija ir nepalikti kovos istorijos nebūtyje! Okupantu teisme, paskutinio žodžiopabaigoje A. Ramanauskas pasakė savo vieną svarbiausią frazių: „Per savo gyvenimą ne kartą žiūrėjau mirčiai į akis ir todėl nebijočiai ir dabar pasakyti, kad mano vesta kova buvo šventa“.

Skelbimai

Spalio 20 d. (šeštadienį) minėsime LPKTS įkūrimo 30-metį.

10 val. šv. Mišios Kauno šv. apaštalu Petro ir Povilo arkikatedroje bazilikoje (Vilniaus g. 1, Kaunas);

11.15 val. atminimo lentos atidengimo ceremonija klubo „Tremtinys“ įkūrimo vietoje (Vilniaus g. 22, Kaunas);

12.30 val. iškilminga konferencija Vytauto Didžiojo universiteto didžiojoje salėje (Daukanto g. 28, Kaunas).

Maloniai kviečiame LPKTS narius dalyvauti. Būtina išankstinė registracija el. paštu: sekretoriatas@lpkts.lt, tel.: (8 37) 321469; 8 687 27481 iki spalio 16 d.

Tremtinys
ISSN 2029-509X

www.lpkts.lt

Redaktorė Jolita Navickienė

Redakcija: Audronė Kaminskienė, Vesta Milerienė

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,

Tel. (8 37) 323 204

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga

Įmonės kodas 300032645**Ats. sask. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365****AB „SEB“ bankas****Spausdino spaustuvė****UAB „Morkūnas ir Ko“, Draugystės g. 17, Kaunas**

Spalio 18 d. (ketvirtadienį) 14 val. Marijampolės kultūros centro kavinėje įvyks LPKTS Marijampolės filialo ataskaitinė rinkiminė konferencija. Filialo narius kviečiame dalyvauti.

Tvarkinga, išsilavinusi moteris (57 metų, rusų tautybės, bet mokanti lietuvių kalbą) gali prižiūrėti pagyvenusius žmones, vakis, slaugyti ligonius, prižiūrėti nedidelį ūkį, namą, butą, sodo namelį, sodybą, pageidautina kaime, ten ir gyventi. Kreiptis tel. 8 676 49509 – Rima.

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĒMIMO
FONDAS

Ilsėkites ramybėje

Bronius Skardžius
1928–2018

Gimė Anykščių r. Varkuų k. 1950 m. išėjo į armiją, bet buvo nuteistas kalėti 25 m. už ryšį su partizanais. 1952–1956 m. kalėjo Norilsko lageriuose. Šeima buvo ištremta į Krasnojarsko sr. Grįždamas iš lagerio 1956 m. išvažiavo pas šeimą į tremtį, ten susipažino su Vladislava Stukaičiute ir 1957 m. ją vedė. 1958 m. grįžo į Lietuvą. Gyveno Utenos r. Šernupio kaime. Užaugino dvi dukteris.

Palaidotas Utenos r. Užpalių kapinėse.

Laima Šipailaitė-Lisauskienė
1930–2018

Dalyvavo pogrindžio veikloje, turėjo slapyvardį Kamanė. 1949 m. Ypatingojo tribunolo nuteista 10 m. Kalėjo Magadano sr. Berlage ir kituose lageriuose. 1955–1958 m. gyveno tremtyje Magadano sr. Jagodnoje r. Orotukane. 1958 m. grįžo į Lietuvą. Prasidėjus Atgimimui aktyviai dalyvavo Sąjūdžio veikloje. Su vyru Vyčio Kryžiaus ordininku Kaziu Algimanu Lisauskui užaugino sūnus Žygimantą ir Skirmantą.

Palaidota Vilniaus Sudervės kapinėse.

Antanas Černiauskas
1952–2018

Gimė Krasnojarsko kr., Nazarovo r., Altato gyv., daugiavaikėje tremtinių šeimoje. I Lietuvą grįžo 1956 m. ir apsigyveno téviškėje, Šilalės r. Mokėsi Nevočių septynmetėje mokykloje, dirbo kolūkyje. Vėliau įgijo vairuotojo specialybę, vėdė, užaugino sūnų Mindaugą ir dukterį Aušrą. Gyveno Šilalės r. Reistrų k.

Palaidotas Pajūrio parapijos kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną Vilmą, dukterį, sūnų, seseris Ziną ir Stasę, broli Viktorą, giminės ir artimuosius.

LPKTS Šilalės filialas

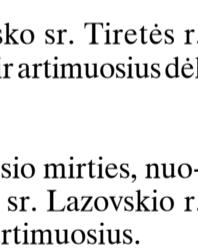

Užjaučiame

Nuoširdžiai užjaučiame buvusią Irkutsko sr. Tiretės r. tremtinę Eleną Makuškaitę-Strekolovskają ir artimuosius dėl vyro Valerijaus mirties.

Skaudžią netekties valandą dėl vyro Stasio mirties, nuoširdžiai užjaučiame buvusią Chabarovsko sr. Lazovskio r. tremtinę Aldoną Bakanaitę-Šakalienę ir artimuosius.

LPKTS Rokiškio filialas

Pokario abituriuentai

Susitikome atšvesti 65 metų brandos atestatų gavimo sukakties.

Sedos gimnazija (dabar – Vytauto Mačernio) sutiko mus išpuoselėta, keturaukštę, rūpestingai sauganti savo tragišką istoriją – visos mūsų kartos istoriją. O mes daug ką matėme savo akimis.

1944 metų spalio 7 diena. Kruvinasis Sedos mūsis. Lietuvos rinktinė didvyriškai dar mėgino pasipriešinti sovietų armijai. Deja, mūsis pralaimėtas. Daugiau kaip 200 kareivelių atidavė gyvybę. Paminklas. Įrašas mokykliuose vadovėliuose. Didžiuliai, gélėmis žydintys plotai virš buvusių apkaus, tranšėjų... Ten žuvusieji buvo sumesti, kad būtų užmiršti...

Kitoje miestelio pusėje raudonarmiečių kapai. Čia apie 600 įrašų.

Tą dieną žuvo ir buvęs Sedos mokinys, jaunasis poetas Vytautas Mačernis. Subombarduota Sedos gimnazija, kai kurios verslovės. Daliai kovotojų likimas buvo gailetingas, tarp jų ir jaunajam Valdui Adamkui.

Mums reikėjo mokytis

Mums, pradinukams, baimė ir ašaras tuo pakankamai smalsumas. „Pacerhauš“ susprogdinti tankai, numušti lėktuvai, šoviniai, žiuronai, planšetės...

Frontas nudundėjo į Vakarus, o i mūsų namus pasibeldė sovietiniai aktyvistai. Negana, kad mūsų krautuvė ir sandėliai subombarduoti ir gyvenamas namas nacionalizuojamas: „Tuoj išsikraustyti!“ Tėvų, kaip ir visus verslininkus, atseit nelojalius sovietų valdžiai, išsiuntė į Užpoliarę: Vorkutą, Intą.

Gyvenom malkinėse ar geradėjų lūšnelėse. Reikia mokytis. Okur? Gimnazija subombarduota. Kelios pamainos pradinėje. Sporto salė – Sinagogoje ir Mažojoje bažnytėlėje. Karinis parrengimas – prie akmeninio sandėlio „Magazino“. Šaudėme į taikinius ir atsiklaupė, ir gulomis. Šoviniai – tikri, sautuvai – tikri...

Mums pasiekė: klasė – buvusio žydų rabino raudonų plytų name. Langai – tiesiai į turgavietės akmenis. Antras aukštasis. Čia ne tik slogūs prisiminimai apie žydų tragediją, bet ir vaizdai, kai ant grindinio suguldomi nušauti partizanai. Praveždavo į vežėčias sukrautus rastus Sedos mūšio karių palaikus. Nei polietileno maišų, nei karstų – tai kvapas parako, palaikų dar tvyrojo metus dvejus.

O mes mokémės. Mamos, pardavusios „šliūbinį“ žiedą, laikrodėli nuo rankos, kasmet už mūsų mokslą užmokėdavo 30 rublių, o per naktis stovėdavo ei-

lése prie duonos, kad mus pamaitintų.

Mes prikrite „zubrijome“. Kiek daug disciplinų: ir lotynų, ir logika, ir psichologija. Egzaminai iš klasės į klase. Mokytojai reiklūs, beveik visi išsimokslinė užsienyje. Mokslas – šventas reikalas. Pagarba ir erudicija. Mes darėme reveransus, mezgėmės baltas apykaklaitės, rankogalius. Dėmesys ne tik mūsų žinioms, bet ir laikysenai, dikcijai.

Vėlnaujosbėdos-mokytojų areštai, trémimai. Dingo mūsų „madmuazel“, neliko ir atsiuostosios anglų kalbos mokytojos. Juk jos – iš „supuvusių Vakarų“.

Galiausiai – vokiečių kalba. Nenusiminėme. Juk kalbėti beveik mokėjome. Žemaitijoje kas penktas žodis – germanizmas. Be to, ketverius metus gyvenome prie vokiečių. Viešieji užrašai, radijas. Mes – pradinukai. Ant sieños – Hitlerio portretas. Siek tiek mus moko vokiškai. Bet geriausiai išmokome gatvėje. Patiko žiūrėti, kaip žygiuoją vokiečių kareiviai: tokie kvepiantys, pasitempę. Mus pavaišindavo cukraus paketuotais, šokoladukais, kartais parodydavo savo vaikų fotografijas. Ir kaip ne keista, supratome, susikalbėdavome. Jie pabardavo už numestą šiukšlę, duodavo popierinių nosinaičių, liepdavo išmesti medžiaginių.

Per Kalėdas komendantūra uždraudė puošti gyvas eglutes – tik šaką. Matyt, tikėjosi ilgai užsibūti šiuose kraštus – užsiauginti miškus.

Kiek daug virsmų išgyveno mūsų karta! Nuo pat mažumės.

1940 metai. Mus, penkerių-šešerių metų vaikus, mamos skubėjo vesti Peterburgos Komunijos. Greit neliko klebono, jo sesers Nastutės. Ji – mūsų Šv. Vincento draugijos vaikų darželio vedėja ir auklėtoja. Ir pats namas nacionalizuotas, nes jis – bažnyčios. Matėme, kaip išvežė mūsų lovytes su angeliukais. Matėme ir tremti. O Janytės mamą net sušaudė kartu su kitais mūsų kaimynais. Nausodėje tebestovi Baltasis kryžius.

Prasidėjus karui mokslus tėsėme

1941 metų birželio 22 diena. Sekmadienis. Karšta. Slapstėmės prie Varduvos. O gal vėl veš? Staiga daugybė lėktuvų! Karas! Bégimas, slapstymasis, siaubas.

Mes – karta, išgyvenusi du frontus. Bet pirmasis – ne toks baisus. Antrasis, 1944 metų spalio 7-osios Sedos mūsis, sukrėtė kiekvieną iš mūsų. Mes – dešimtmečiai. Jau grūdinti. O pokaris – nežmoniškai sunkus. Tikras badas, žibalinė. Subombarduota gimnazija, ištremti ben-

dramoksliai: Danutė, Levutis, Anicetas, o 1948-aisiais ir Stefanija. Mes prasislapstėme. Klasės kontingentas vis keičiasi ir keičiasi. Mokslas neprivalomas. Praleidžia metus kitus ir vėl mokosi. Berniukų mažai – kas su partizanais, kas padeda tėvams prie žemės. Arkliai paminti į frontą. I sovietų armiją šaukia ir iš vyresnių klasės. Mobilizavo ir mūsų klasioką Adomą Šoblińską, kuris vėliau tapo žymiu kalbininku. Laikas nuo laiko į klasę išsiliedavo gimnazistai iš Aukštaitijos, Dzūkijos. Žinojome, kad jie atbėgos lēpdamiesi nuo tremties. Bet kalbėti apie tai – tabu. Nieko nematyti, neklasinėti, nereikšti nuomonės buvo taisylkė.

Klasė pagausėjo, kai atvyko iš Renavo, Rubikų, Žemaičių Kalvarijos septynmetės pabaigę mokiniai. Jie klampojo penkis-septynis kilometrus pirmyn ir atgal. Jokių „geltonųjų autobusiukų“!

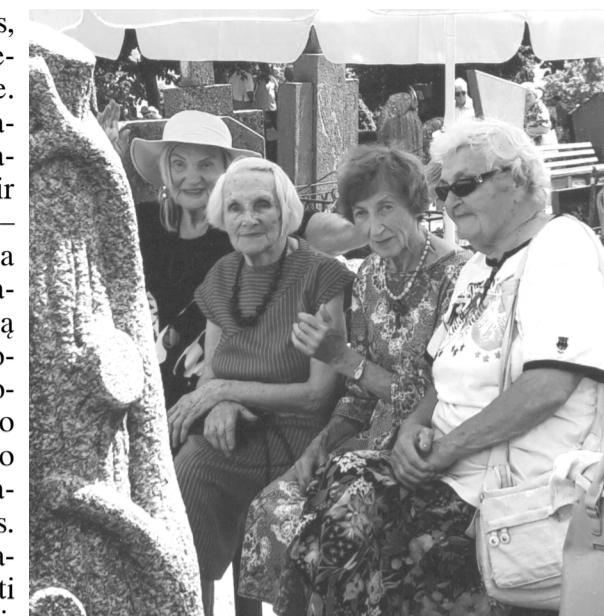
Štai Vanda. Rytė pamelžusi karvę ir pamatinusi penkis už save mažesnius, per Dagių mišką, kur veikė Alkos partizanai, atklampodavo šešis kilometrus į pamokas. Tėvas, buvęs jaunalietuvių vadas – užpoliarės lageryje, motina – partizanų ryšininkė, irgi kalėjime. Šeši nepilnamečiai palikti „bulvių lauke“. Ir išgyveno, išsimokslino!

Jaunystė darė savo. Tikėjome ateitimi, kūrėme eiles: „Ad Astra“, „Edelvais“...

Likimas mums atsiuntė nuostabų rusų kalbos mokytoją, Peterburgo licėjuojo sesers Nastutės. Ji – mūsų Šv. Vincento draugijos vaikų darželio vedėja ir auklėtoja. Ir pats namas nacionalizuotas, nes jis – bažnyčios. Matėme, kaip išvežė mūsų lovytes su angeliukais. Matėme ir tremti. O Janytės mamą net sušaudė kartu su kitais mūsų kaimynais. Nausodėje tebestovi Baltasis kryžius.

Mūsų choras, vadovaujamas Jurgučio, garsėjo Žemaitijoje, turėjo garbę atstovauti Maskvoje, Lietuvos meno dekadoje. Ne savo, o „Lenino keliu“ kolūkiečiųvardu. Repeticijoms veždavonet į Vilnių. Sunkvežimiais ir traukiniais. Mus tobulino žymūs chorvedžiai.

Dar žaidėme šachmatais. Mes su Nijole piešėme, tapėme. Tapome pri-

Po 65 metų prie savo mokytojų, tėvų, klasės draugų kapų Sedos Grūstės kapinėse

Mūsų likimai

Baigėme 19 abituriuentų. Visi įgijo aukštajį išsilavinimą, net 12 – pedagoginį. Čia visur buvo kliūtis. Dėl „biografijos“ manės į Vilniaus universitetą nepriėmė, bet į Pedagoginį institutą patekau. Išgelbėjo mano turėtas sidabro medalis „Už labai gerą mokymąsi“.

Gabi buvo mūsų, abiturientų, laida. Daugelis tapo mokytojais metodininkais, vadovais. Man teko ragauti ir „Nusipelnusios mokytojos“ duonos. Danutė ir Stasė – medicinos mokslų doktorantės, dirbo institutoose. Nijolė tapo garsia gobelenų meistre. Julė – kaimo šviesuolė, mokyklų direktorė.

Mūsų klasės seniūnas Kazys, jau išleidės knygą „Atodangos“, dabar, po 65 metų, visais kanalais ieškojo mūsų, gyvų ar mirusių, ir surado – Stasę, kuri bėgda ma nuo tremties užklydo į Sedą, išlaikė brandos egzaminus ir vėl dingo.

Dešimčiai uždegėme žvakelių, dviem nusiuntėme linkėjimus pasveikinti. O mūsų septynetas Sedos bažnyčioje dalyvavo šv. Mišių aukoje, meldėsi Lurde, mus sveikino klebonas M. Ramanauskas, o „Dūžgės sodybos“ savyinkai nuoširdžiai mus priėmė, nes Sedoje nebegyvename nė vienas.

Mielas apsilankymas jaunystės mieste, kuris kartu su mūsų 65-mečiu švenčia ir savo 765-ąjį jubiliejų. Seda, prasidėjusi nuo Grūstės septynių pagoniškų kalvų, deivės Mildos slėniu, pro Užpilius, Švedkapius nusileido, kur raizgėsi Varduva, telkšojo ežeras su savo liūnais, šlapynėmis, kinėmis, kurkiančiomis varlėmis. I visas puses supiltos pylos iš medžių, akmenų padarė Sedą septynių kelių prekybos miestu. Net herbe – Hermio, verslo dievo, kepurė ant vandens.

Bet nei tiltai, tilteliai neišgelbėjo Sedos mūšio kovotojų. Jų palikuonys ši spalį, kaip ir kasmet, lanko šią istorinę vietą. Jie – iš Australijos, Kanados, puoselėjantys šiltus jausmus tėvų žemei, ko kartais mums, čia gyvenantiems, pritrūksta.

Didelė laiko ir žmogaus naikinamoji galia. „Neužmirškit savo šaknų! Kalbėkites su senais žmonėmis!“, – tai Popiežiaus priesakas jaunimui, o kartu ir mums, kad pasakotume, perduotume gyvają istoriją, kurią betariškai išgyvenome.

Leonora Viktorija STONKUTĖ

Mes – 1953 metų Sedos Gimnazijos abituriuentai

Po penkerių metų klasės draugės susitiko Sedoje